

La deriva moral de la Unió Europea

Pol Bargaés, investigador sènior, CIDOB

841

JULIOL
2025

La Unió Europea alerta contínuament del deteriorament del panorama de seguretat global, però, alhora, s'allunya de la seva narrativa emancipadora de la seguretat humana. Darrerament, el discurs dels màxims representants de la UE, a banda d'alarmista i agressiu, sembla relegar els compromisos històrics amb els drets humans, l'ajuda humanitària, el desenvolupament i la pau. I sense un horitzó normatiu, les contradiccions es multipliquen: la determinació de rearmar-se davant Rússia contrasta amb el silenci i la inacció davant els crims de guerra comesos per Israel a Gaza o en la guerra civil del Sudan, i en les greus violacions de drets humans a la República Democràtica del Congo o l'Alt Karabakh.

La seguretat ha esdevingut la principal preocupació de Brussel·les, embolcallada en una narrativa cada cop més catastrofista i bel·ligerant, amb l'accent en la defensa militar. Sigui perquè el context global és més «hostil» que fa uns anys, aguditzat per l'administració Trump i amb guerres a Ucraïna i Gaza, o perquè els partits de dreta i **extrema dreta** han guanyat pes en els estats membres i en les institucions europees, o perquè el **discurs de seguretat** el dominen els estats de l'est d'Europa – més a prop de l'amenaça russa – la política exterior de la UE ha invertit totalment el seu rumb discursiu sobre la seguretat. «Els nostres valors no canvien – són universals. Però com que el món està canviant, hem d'adaptar la manera com actuem. Necessitem una Europa més pragmàtica, més centrada, més determinada», va dir la presidenta de la Comissió, **Ursula Von der Leyen**, a la Conferència de Seguretat de Munic de 2025. Aquesta deriva moral és una tendència que es reproduïx en altres àmbits, com les polítiques per **deportar migrants irregulars** a països tercers o en l'**endarreriment de la transició ecològica**. Aquest article, però, se centra en la narrativa de seguretat i com ha canviat. Mentre abans es promovia la seguretat humana mitjançant una acció exterior singular i eminentment transformadora, amb èmfasi en el multilateralisme, la coordinació entre instruments i una visió a llarg termini, ara la política exterior és marcadament més unilateral, estratègica i d'emergència, amb conseqüències perilloses per a la identitat, la credibilitat i la influència de la UE.

Des de principis dels anys 2000 fins a finals dels 2010, la UE va adoptar un enfocament distintiu envers la seguretat. Seguint l'exemple de la seva història d'integració per fomentar la pau entre països en guerra, la UE apostava per promoure la integració econòmica, l'ajuda humanitària i la pau. I, com

que era un organisme supranacional, l'aposta no era tant per la seguretat nacional com per la protecció dels individus eliminant les barreres socials, econòmiques i polítiques que els oprimien. Els estats membres de la Unió van ser alguns dels principals **valedors del concepte de seguretat humana**, donant suport a les Nacions Unides i les seves agències, i projectant-se a l'exterior per sostenir l'ordre liberal internacional. El compromís era ferm, com va destacar l'ex alta representant, Federica **Mogherini**: «invertim, com a UE, més en cooperació al desenvolupament i ajuda humanitària que la resta del món combinat».

Avui, la UE només anhela actuar de manera immediata, per respondre a emergències o amenaces, i les polítiques es revisen per mostrar pressa i audàcia. Cada informe està impregnat d'ansietat i urgència, i els compromisos a llarg termini – que requereixen compromís sostingut, recursos i confiança, i que no donen resultats immediats – van diluint-se. Aquesta obsessió per la rapidesa i la instantaneïtat va començar durant el primer mandat de Von der Leyen i s'està accelerant fins a nivells sense precedents en el seu segon mandat.

Avui les prioritats són unes altres. Tot i que la UE continua reivindicant-se com a ferma defensora del multilateralisme per assolir la seguretat tant dels ciutadans europeus com de la resta, s'està forjant una forma més selectiva i calculada de cooperació. Com va escriure l'ex alt representant, Josep **Borrell**: «Els europeus continuaran afavorint el diàleg per sobre de la confrontació; la diplomàcia per sobre de la força; el multilateralisme per sobre de l'unilateralisme. Però és evident que, si vols que el diàleg, la diplomàcia i el multilateralisme tinguin èxit, cal posar-hi poder al darrere». El risc, però, és que el poder – i les derivades de coerció, abús, instrumentalització o unilateralitat – erosioni la diplomàcia i el multilateralisme, i la política exterior de la Unió Europea s'assembli a la de l'administració de **Donald Trump**. A Europa l'èmfasi recau cada cop més en assolir «autonomia estratègica» i en construir associacions amb altres socis només si serveixen per defensar la **competitivitat d'Europa** i fan augmentar el seu impacte geopolític. El Global Gateway, per exemple, és una eina per enfortir vincles en infraestructura o energia amb Àfrica, Amèrica Llatina o Àsia, però està dissenyat estratègicament per contrarestar les inversions de la Xina.

Un altre dels enfocament distintius de la UE en matèria de seguretat consistia en coordinar múltiples instruments i sectors per abordar les diverses dimensions d'unes crisis cada cop més interconnectades i complexes. Diplomàcia, missions civils i militars anaven de la mà d'acords comercials o programes d'ajut al desenvolupament, de salut o mitigació del canvi

climàtic. Ben diferent, avui la prioritat és que cada àmbit es llegeixi en termes de riscos i amenaces; cada instrument és recalibrat perquè serveixi als interessos de seguretat de la Unió. La **geopolítica** ara impulsa el comerç, les missions civils, les polítiques d'ampliació i de veïnatge i es rebaixa el suport democràtic i a la societat civil. De fet, la idea transformadora de potenciar la societat civil tant d'Europa com dels altres països s'està perdent. Lluny de ser un espai de solucions col·lectives, representatives i imaginatives que podria servir per donar legitimitat i sentit a la UE, de baix a dalt, avui és la Unió qui ordena a la societat civil que es **prepari per al pitjor**.

També és significatiu que la UE aspirés – per exemple quan es formulava l'estratègia global de 2016 – a abordar tant els aspectes més immediats de les crisis (com les emergències humanitàries) com els objectius a llarg termini (des del desenvolupament, a la reconstrucció o la consolidació de la democràcia o la pau). La raó era que els compromisos i les respostes a crisis i conflictes havien de ser **sostingudes en el temps**, tenint en compte dinàmiques complexes i pensant en l'endemà. Avui, però, la UE només anhela actuar de manera immediata, per respondre a emergències o amenaces, i les polítiques es revisen per mostrar pressa i audàcia. Cada informe està impregnat d'ansietat i urgència, i els compromisos a llarg termini – que requereixen compromís sostingut, recursos i confiança, i que no donen resultats immediats – van diluint-se. Aquesta obsessió per la rapidesa i la instantaneïtat va començar durant el primer mandat d'Ursula Von der Leyen i s'està accelerant fins a nivells sense precedents en el seu segon mandat, com es fa evident quan diu, referint-se als europeus: «**hem d'adoptar una mentalitat d'urgència permanentment**».

No es tracta aquí de menystenir els riscos o les amenaces externes actuals que són moltes, militars, nuclears o híbrides; ni tampoc d'infravalorar la importància de la defensa, la dissuasió i el reforç de la seguretat militar en un context de competició estratègica entre potències. Però aquesta visió de seguretat no hauria de ser l'única resposta. És principi i final, alfa i omega de l'abecedari de la UE. Els europeus estan perdent la seva brúixola moral en matèria de política exterior i de seguretat. Les implicacions són greus. Hi ha desorientació i tensions a Brussel·les per l'abandonament d'una narrativa singular i històrica de pau. També creix l'escepticisme entre els ciutadans comunitaris alhora que minva la credibilitat de la UE entre els socis no europeus, que perceben actituds de doble raser. I així minva la influència de la Unió en els conflictes d'avui, i la seva posició s'associa amb actituds partidistes, egoistes, defensives, i desapareix, com a actor geopolític, de les converses de pau a Ucraïna, Gaza i l'Orient Mitjà, així com del Caucas o en la gestió de la seguretat al Sahel.

Cal aleshores rescatar la seguretat humana? Potser seria massa ingenu. Tornar a un concepte que era distintiu i poderós fa vint anys suposaria ignorar les necessitats i preocupacions actuals d'Europa en un món molt més transaccional, realista i geopolític, on la seguretat militar i la defensa dominen per sobre de la cooperació i la pau. Però rendir-se davant les narratives convencionals de seguretat podria limitar la imaginació i capacitat de la UE per fomentar la pau, precisament quan la inseguretat humana creix **arreu**.

Ni és aconsellable recuperar i imposar valors que tensen relacions amb tercers i semblen caducs en el món d'avui, ni reduir-ho tot a una narrativa de seguretat agressiva, militar i de rearmament d'Europa. En comptes de

visions reduccionistes o maniquees, es pot reforçar la diplomàcia, explorar els grisos, ampliar el vocabulari, i entendre que la seguretat també està relacionada amb la cooperació, els vincles i la comprensió. El repte potser és considerar la seguretat humana i la geopolítica sense comprometre cap de les dues, per exemple, explorant concepcions de seguretat i defensa que **desescalin tensions**, o mantenint **relacions constructives i imaginatives** amb múltiples actors per generar confiança, complicitat i fomentar la col·laboració sobre reptes comuns. Que **la preparació per la guerra** no eclipsi noves propostes – més plurals, riques i constructives – per a la seguretat de la Unió.